

Bartłomiej Gerałt

***Dispute, when agreement is needed. The impact of discrepancies between
national and international space law on current and future industrial
endeavours***

Streszczenie rozprawy doktorskiej przygotowanej w Katedrze
Prawa Międzynarodowego i Stosunków Międzynarodowych pod
kierunkiem dr hab. Joanny Połatyńskiej, prof. UŁ, w dyscyplinie
nauki prawne.

Streszczenie pracy doktorskiej poświęconej legislacjom krajowym dotyczącym działalności w przestrzeni kosmicznej można rozpocząć od serii truizmów, w których podkreślimy znaczenie tej gałęzi prawa dla przemysłu oraz nauki, szczególnie ze względu na tempo ich rozwoju. Jakkolwiek takie twierdzenie jest niezaprzeczalnie prawdziwe, nie ułatwia ono zrozumienia materii i nie przybliża czytelnika do poznania swego rodzaju systemu zobowiązań prawnomiędzynarodowych, historii ich rozwoju oraz celu. Celem niniejszej pracy doktorskiej jest przybliżenie czytelnikowi sposobu w jaki regulacje prawnomiędzynarodowe dotyczące przestrzeni kosmicznej były tworzone, ze szczególnym uwzględnieniem sposobów w jakie dokonywano ich recepcji do krajowych porządków prawnych poszczególnych stron traktatów.

Rdzeń publicznego prawa międzynarodowego poświęconego przestrzeni kosmicznej jest w literaturze nazywany *corpus iuris spatialis*, stanowi pięć traktatów stworzonych w latach 60-tych i 70-tych XX wieku. Regulują one kwestie dostępu państw do przestrzeni kosmicznej, praw i obowiązków względem innych stron traktatów w trakcie eksploracji i użytkowania przestrzeni kosmicznej, rejestracji obiektów kosmicznych oraz odpowiedzialności za działania podjęte w przestrzeni kosmicznej. Jednakże „ekosystem” regulacji poświęconych przestrzeni kosmicznej został stworzony na podstawie doświadczeń jedynie kilku spośród członków ONZ, którzy mieli techniczne oraz przemysłowe zdolności do podjęcia się takich działań. To doprowadziło do sytuacji w której wdrażane regulacje nie mogły przewidzieć ani tym bardziej uregulować wszystkich możliwych rodzajów działań podejmowanych obecnie w przestrzeni kosmicznej, potencjalnie prowadząc do znaczących różnic pomiędzy treścią reguł zawartych w traktatach, a regulacjami o charakterze krajowym. Niniejsza analiza będzie obejmowała praktykę państw najbardziej zaangażowanych w eksplorację i wykorzystanie przestrzeni kosmicznej, jak również ich ustawodawstwo krajowe poświęcone kwestii wykorzystania przestrzeni kosmicznej oraz relacje reguł w nim zawartych do elementów *corpus iuris spatialis*.

Pierwsza część poświęcona jest omówieniu kluczowych traktatów przyjętych pod auspicjami ONZ, w celu przybliżeniu politycznego, historycznego oraz prawnego kontekstu dla krajowych regulacji poświęconych przestrzeni kosmicznej. Tę część pracy otwiera streszczenie „prehistorii” prawa kosmicznego, ze szczególnym uwzględnieniem dorobku Vladimira Mandla, który dzielił część instytucji i koncepcji z późniejszymi rozwiązaniami przyjętymi przez ONZ w trakcie tworzenia *corpus iuris spatialis*. Następnie analizie poddany zostaje pierwszy z przyjętych traktatów kosmicznych, tj. Układ o zasadach działalności państw w zakresie badań i użytkowania przestrzeni kosmicznej łącznie z Księżycem i innymi ciałami

niebieskimi. Po skrótowym omówieniu przebiegu prac przygotowawczych, omówione zostają najistotniejsze regulacje wprowadzone przez traktat dotyczące m.in. pokojowego wykorzystania przestrzeni kosmicznej, niezawłaszczalności przestrzeni kosmicznej, przestrzeni kosmicznej jako dorobku całej ludzkości, jak również unormowania dotyczące rejestracji obiektów kosmicznych oraz odpowiedzialności międzynarodowej za działania podejmowane w przestrzeni kosmicznej.

Następne trzy rozdziały poświęcone są omówieniu Układowi normującym działalność państw na Księżycu i innych ciałach niebieskich, Konwencji o rejestracji obiektów wypuszczonych w przestrzeń kosmiczną oraz Konwencji o międzynarodowej odpowiedzialności za szkody wyrządzone przez obiekty kosmiczne. Ich celem jest przedstawienie dodatkowego kontekstu w ramach którego dochodzi do rozwoju reguł prawa międzynarodowego w poszczególnych gałęziach *corpus iuris spatialis*.

Układ normujący działalność państw na Księżycu i innych ciałach niebieskich powtarza i rozwija reguły swobodnego i nieograniczonego dostępu do przestrzeni kosmicznej, jednocześnie eliminując jakakolwiek możliwość objęcia jakiegokolwiek części przestrzeni kosmicznej we władztwo państwowe. Dotyczy to nie tylko przyłączenia go do terytorium państwa, ale również jakiegokolwiek rozciągnięcia nad nim jurysdykcji krajowej, jak również tworzenia warunków i okoliczności w których dochodzi do rzeczywistego wyłączenia możliwości działania w danym obszarze przez jakiekolwiek inne państwo. Biorąc pod uwagę że górnictwo kosmiczne oraz załogowe bazy na ciałach niebieskich wydają się być w zasięgu technologicznych możliwości współczesnych społeczeństw, oraz mającące na horyzoncie przedsięwzięcia mające być przeprowadzone w ramach porozumienia Artemis, jest kluczowym aby przeanalizować na ile reguły przyjęte w połowie lat 60-tych XX wieku, mogą wpłynąć na praktykę państw w latach 20-tych i 30-tych XXI wieku.

Przedmiotem rozdziału 3 jest Konwencja o międzynarodowej odpowiedzialności za szkody wyrządzone przez obiekty kosmiczne. Rozdział ten poświęcony jest opisowi reżymu odpowiedzialności przyjętym w przedmiotowej konwencji, ze szczególnym uwzględnieniem odniesień do ogólnego prawa międzynarodowego.

Ostatnim z opisywanych traktatów jest Konwencja o rejestracji obiektów wypuszczonych w przestrzeń kosmiczną, będąca przedmiotem rozdziału 4 poświęcona jest przede wszystkim kwestiom związanym z rejestracją w ramach systemów krajowych oraz ONZ, obiektów kosmicznych umieszczonych w przestrzeni. Aby zapewnić efektywność reguł zawartych w traktatach kosmicznych, państwa strony mogą rozciągać swoją jurysdykcję

jedynie nad obiektami znajdującymi się w rejestrach krajowych, stanowiąc jednocześnie jedyny wyjątek od w innych przypadkach wolnego od państwowej jurysdykcji kosmosu. Rozwiązanie stanowi pewne nawiązanie do międzynarodowego prawa morza, które też wymaga umieszczenia statku w stosownym rejestrze zanim możliwe będzie dla państwa rozciągnięcie nad nim swojej jurysdykcji.

Przedmiotem analizy w drugiej część stają się poszczególne porządki prawne o charakterze krajowym, poświęcone przestrzeni kosmicznej. W rozdziale 5-tym analizie zostaje poddane prawodawstwo USA, która to analiza podzielona została na dwie części. W pierwszej z nich, przedmiotem zainteresowania jest historyczny rozwój reguł poświęconych przestrzeni kosmicznej, który ma przybliżyć czytelnikowi realia gospodarcze oraz prawne prywatnych działań w przestrzeni publicznej w późnych latach 80-tych XX wieku w USA. Następnie, w części drugiej, ma miejsce właściwa analiza obecnie obowiązującego porządku prawnego, ze szczególnym uwzględnieniem postanowień dotyczących autoryzacji lotów kosmicznych oraz wydawania niezbędnych licencji, jak również kwestii ubezpieczeń i odpowiedzialności za potencjalnie wyrządzone szkody. Opisowi poddane zostają również relatywnie unikalne fragmenty regulacji amerykańskiej, poświęcone w szczególności wojskowemu oraz gospodarczemu wykorzystaniu przestrzeni kosmicznej. Rozdział ten zostaje zakończony opisem współpracy prawnej pomiędzy USA a Nową Zelandią, w ramach której znaczącemu ułatwieniu uległo zdobycie przez podmioty amerykańskie stosownych zezwoleń oraz samo prowadzenie działalności na terytorium Nowej Zelandii.

W rozdziale 6-tym analizie zostaje prawodawstwo Francji. Podobnie jak w przypadku omawiania prawodawstwa amerykańskiego, rozdział 6 rozpoczyna zarys historycznego rozwoju zarówno francuskiego przemysłu kosmicznego jak i towarzyszącym mu regulacjom prawnym., Biorąc pod uwagę unikalną pozycję Francji, jako jednego z niewielu państw europejskich dysponujących własnymi możliwościami wynoszenia obiektów kosmicznych w przestrzeń, umożliwiła ona szybki rozwój sektora kosmicznego w Europie, jednocześnie dając początek międzynarodowym przedsięwzięciom które po wielu latach dały początek Europejskiej Agencji Kosmicznej. To z kolei wymusiło inny przebieg rozwoju regulacji francuskich niż amerykańskiej, jako że początkowo była ona skupiona przede wszystkim na gospodarczym aspekcie podboju kosmosu. Następnie uwaga zostaje poświęcona współczesnej regulacji obowiązującej w Republice Francuskiej, ze szczególnym uwzględnieniem kwestii autoryzacji i licencjonowania.

W rozdziale 7-mym analizie poddane zostaje prawodawstwo Australii. Rozdział ten skupia się przede wszystkim na elementach australijskiej legislacji które nie znalazły swoich odpowiedników w dotychczasowo opisywanych reżimach krajowych. W odróżnieniu od poprzednio omówionych ustaw, regulacja australijska zdecydowała się na wprowadzenia kilku odrębnych rodzajów autoryzacji i licencjonowania działalności kosmicznej, wprowadzając odrębne reżimy dla stanowisk startowych oraz rakiet małej i dużej mocy. Każdy z ww. rodzajów autoryzacji został zaopatrzony w specyficzne dla opisywanej działalności reguły odpowiedzialności i nadzoru.

Rozdziały 8-my i 9-ty dotyczą odpowiednio ustawodawstwa Królestwa Niderlandów oraz będącej obecnie w trakcie przygotowywania ustawie polskiej. W przypadku regulacji holenderskiej, analiza skupia się na stosunkowo niecodziennemu rozwiązaniu kwestii rejestracji i sprawowania jurysdykcji nad obiektami wyniesionymi w przestrzeń kosmiczną. Przedmiotowa regulacja umożliwia bowiem stworzenie dwóch odrębnych rejestrów, które w zamyśle ustawodawcy mają jednocześnie uczynić zadość wymaganiom Układowi o zasadach działalności państw w zakresie badań i użytkowania przestrzeni kosmicznej łącznie z Księżycem i innymi ciałami niebieskimi, oraz Konwencji o rejestracji obiektów wypuszczonych w przestrzeń kosmiczną. Powyższe rozwiązanie jest następnie omawiane w kontekście zgodności z obydwoma ww. traktami. Rozdział 9-ty, poświęcony proponowanej polskiej ustawie o działalności kosmicznej, stanowi podsumowanie dotychczasowych obserwacji oraz analizę wpływu przytoczonych ustawodawstw na rozwój polskiej propozycji. Rozdział też dokonuje oceny zgodności proponowanych reguł w kontekście ich kompatybilności z prawem międzynarodowym.

Ostatni rozdział zasadniczej części niniejszej pracy jest poświęcony Porozumieniu Artemis, będącemu prawnomiędzynarodową częścią programu Artemis, mającemu na celu m. in. powrót do załogowych misji na Księżycu. Porozumienie to nie ma samo w sobie statusu umowy międzynarodowej, co więcej same jego postanowienia wskazują na ich niewiążący charakter. Jednocześnie pełni ono akcesoryjną funkcję dla jednego z najambitniejszych programów eksploracji kosmosu ostatnich dekad, poruszając w swoich postanowieniach kwestie dostępu do przestrzeni kosmicznej, górnictwa kosmicznego oraz zasadę niezawłaszczalności przestrzeni kosmicznej.

Pracę kończy podsumowanie opisanych regulacji, ze szczególnym uwzględnieniem zgodności omawianych reguł o charakterze krajowym z opisanymi regulacjami międzynarodowymi dotyczącymi odpowiedzialności za działania w przestrzeni kosmicznej,

autoryzację i licencjonowanie działalności kosmicznej oraz rejestracji wystrzelonych obiektów, jak również sformułowanie wniosków w przedmiocie przyszłości rozwoju współpracy międzynarodowej w wykorzystywaniu i eksploracji przestrzeni kosmicznej.